

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulafirátót, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszá az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLYANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjáráskori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinekORMEGHATÁROZÁSA	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bőszen fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádmentén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÖNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÄT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistől Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendő's Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása

TÓTH BOGLÁRKA* – BOTÁR ISTVÁN**

2017-ben a Rómer Flóris Terv keretében arra vállalkoztunk, hogy számba vesszük Sepsí-szék (Románia, Kovászna megye) templomainak történeti tetőszerkezeteit, és dendrokronológiai vizsgálattal meghatározzuk az ismeretlen vagy bizonytalan építési idejű szerkezetek faanyagának korát. A kutatás során 35 Sepsí-széki település 42 templomában jártunk. Összesen 20 templom tetőszerkezetét vizsgáltuk dendrokronológiai módszerrel, és 18 templom esetében sikerült évre pontosan meghatározni a fedélszerkezethez vagy szerkezetekhez használt faanyag kivágási idejét. A történeti tetőszerkezetek számba vétele ezúttal nem hagyományos építészeti felmérést jelentett. „Régész szemmel” a tetőszerkezetek építéstörténetének kutatására törekedtünk mind az egyes objektumokon belül, mind a régió fennmaradt emlékéanyagának összevetése során.

A kutatás révén elkészítettük a Sepsí-széki templomok történeti tetőszerkezeteinek leltárát. A fedélszerkezetek építési idejét vizsgálva a következő kép rajzolódik ki. A legidősebb szerkezet a 16. századból maradt fenn Sepsibodokon, a református templom szentélye felett. Szintén a sepsibodoki templom őrizte meg a régió egyetlen 17. századi tetőszerkezetét a templom hajója felett. A 18. századból 14 tetőszerkezetet ismerünk, a 19. század első feléből ugyancsak 14 szerkezet maradt fenn, illetve a 19. század második felére is 14 tetőszerkezetet valószínűsíthetünk. Sikerült időben jól elkülöníthető tetőszerkezet-típusokat meghatározni az emlékéanyagban. Fontos eredmények születtek a tetőszerkezetek alapanyagának vizsgálatából, a szerkezetek összeépítése során használt ácsjelek/illesztési jelek, illetve az alkalmazott ácskötések elemzéséből, továbbá a fennmaradt épületfeliratok, évszámok, a tetőszerkezeteken olvasható építési feliratok és a dend-

rokronológiai vizsgálat során kapott keltezésök összevetéséből.¹

Jelen tanulmánykötetbe a Sepsí-széki kutatás egyik legérdekesebb eredményének bemutatását választottuk, amely a sepsikilyéni unitárius templom vizsgálatához köthető. Itt a templom felett álló tetőszerkezet építési idejének meghatározása mellett a templom korábbi, gótikus átépítése során épített tetőszerkezet korának meghatározására és szerkezetének rekonstrukciójára is lehetőség volt.

A sepsikilyéni unitárius templom (Chilieni, Kovászna megye, Románia) alapvetően a templomhajó nagy részét beborító falfreskói miatt vált ismertté. Ma az egyhajós templom a hajóval megegyező szélességű, sokszögzáródású szentéllyel és a hajó nyugati végébe 1820-ban épített faszervezetű harangtoronnyal rendelkezik (1. kép). A hajó mellett eredetileg kisebb, félköríves szentély állt, amelynek maradványait 1981-ben tárták fel. A templom oldalait és sarkait ma támpillérek támasztják, a szentélyt mérművekkel díszített, gótikus ablakok törik át. A templom gótikus átépítésének idejét a déli kapu kőkeretén olvasható 1497-es évszámhoz kötik.² A templom ma egyterű, diadalív sem választja ketté. A szentélyt – egykori boltozata helyett – kazettás síkmennyezet fedi,

► 1. kép. A sepsikilyéni unitárius templom délkeletről (fotó: Botár I. – Tóth. B.)

* Anno Domini Dendrolab, Csíkszereda

** Anno Domini Dendrolab; Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda

► 2. kép. A sepsikilyéni unitárius templom belső tere nyugatról (fotó: Botár I. – Tóth. B.)

amely a hajó feletti mennyezethez hasonló kialakítású (2. kép).

Az egyező szélességű és magasságú templomhajót, illetve szentélyt egységes szerkezetű, tölgyfából épített, 55°-os dőlésszögű nyeregtető fedi. Keleten a sokszögzáródású szentélynek megfelelően a tető kontyolt, míg nyugaton ma oromfallal zárt, de jól megfigyelhető, hogy eredetileg nyugaton is kontyos volt. A tető kötőgerendás, dőltszékkel megerősített fő-szaruállásokból és mellék-szaruállásokból felépített szerkezet (3. kép).³ A nyugati átalakítást leszámítva 15 fő- és mellék-szarufaállásból épül fel:⁴ a szerkezet két végét főállás (F) erősíti, amit három mellékállás (M) követ, míg a szerkezet középső részén a főállások között csak két mellékállás található. Az állások sorrendje tehát a következő: FMMMFMFMFMFMME. A főállás-

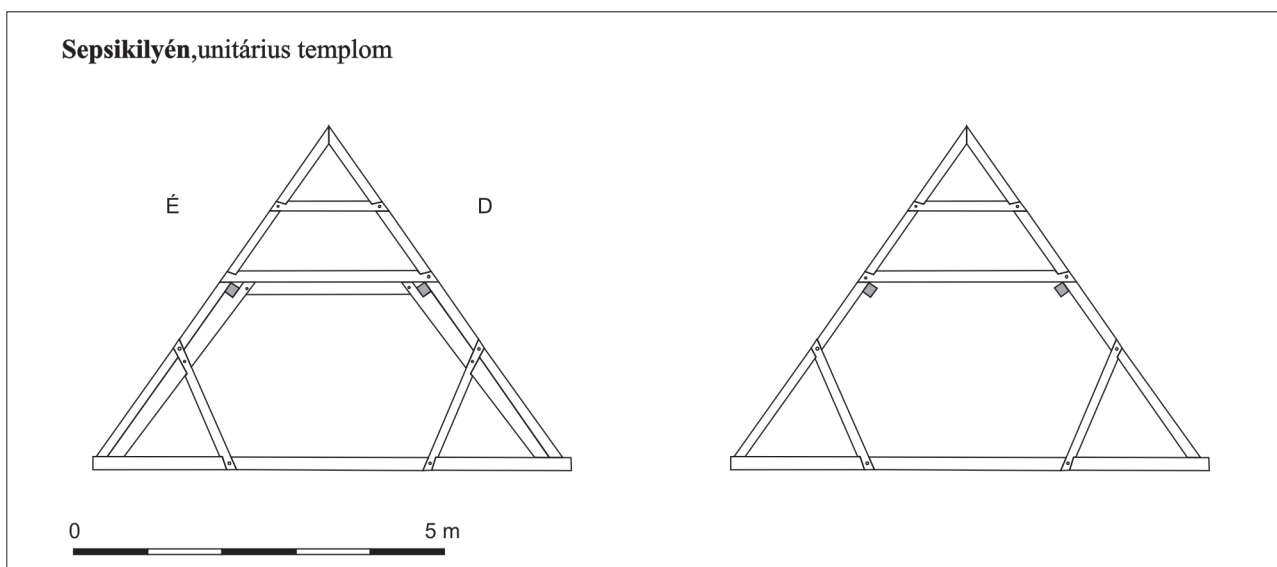

► 3. kép. A sepsikilyéni unitárius templom tetőszervezete nyugatról (fotó: Botár I. – Tóth. B.)

ban a kötőgerendával összefogott szarufapárt torokgerenda, kakasülő, szögletkötők, valamint a dőltszék elemei, vagyis a szarufa alatti, felfelé szélesedő ferdedúc, és a torokgerenda alatti mellgerenda merevíti. Hónaljkités nincs a szerkezetben. A mellékállásokban a szarufákat kötőgerenda, torokgerenda és kakasülő fogja össze, valamint szögletkötők erősítik (4. kép).

A tetőszervezet hosszirányú merevítését a dőltszék ferdedúca feletti fejgerenda, valamint andráskereszt formában egymást keresztező ferdetámaszok biztosítják, amelyek a ferdedúc síkjában, két főállás között, a ferdedúchoz és a fejgerendához kapcsolódnak.

A fedélszerkezet elemeit egymással csapolással, félfecskefarkos lapolással vagy feles lapolással kötötték, mindig faszeggel. Félfecskefarkos lapolással kapcsolták a szarufához a torokgeren-

► 4. kép. Felmérés a sepsikilyéni unitárius templom tetőszervezetének fő- és mellékállásáról (Botár István, 2017.)

dát, a kakasülőt és a szögletkötőket, illetve a kötőgerendához a szögletkötőket, a fejgerendához és ferdedúchoz a hosszanti ferdetámaszokat; feles lapolással kapcsolódik egymáshoz a két hosszanti ferdetámasz; továbbá csapolva kötötték a kötőgerendába a szarufát, a ferdedúcot, valamint a fejgerendába a ferdedúc felső végét, illetve a ferdedúcba a mellgerendát. Az állások kötési oldala nyugatra néz.

A szaruállásokat az ABC vésett betűivel jelölték nyugatról indulva A-tól P-ig (a J betű hiányzik a sorból).

Helyszíni munkánk során fedeztük fel a szerkezet nyugatról számított 5. állásában, a déli ferdedúcon, annak keleti és északi oldalán olvasható, vésett feliratot: „AZ UNITÁRIA ECCLA ÁLTAL EPÍTETETT 1222ben RENOVÁLTATOTT 1799ben” (5. kép).⁵ A „renováltatott” szó értelmezése különösen annak fényében izgalmas kérdés, hogy megfigyeléseink szerint a mellék-szaruállásokban a szarufák nagy része másodlagos felhasználású. A ma használaton kívüli lapolási fészkek alapján arra következtethetünk, hogy ezek az elemek eredetileg is szarufák voltak (6. kép). A szarufákon kívül más elemeken is látható rendeltetés nélküli lapolási fészkek. Deszkapadló miatt a kötőgerendákról nem tudtuk megállapítani eredetüket, de előfordulhat, hogy azok is másodlagos felhasználásúak. A szarufák lapolási fészkeit vizsgálva azt feltételezzük, hogy ezek a másodlagos felhasználású elemek torokgerendával, kakasülővel és két szinten is szögletkötőkkel megerősített szarufa-állásokból felépített tetőszerkezet szarufái voltak, minden bizonnyal a korábbi, szintén tölgyfa fedélszerkezetből.

► 5. kép. Évszámos felirat részlete a sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezetének egyik elemén (fotó: Botár I. – Tóth. B.)

► 6. kép. Másodlagosan felhasznált szarufák a sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezetében (fotó: Botár I. – Tóth. B.)

A ma álló dőltszékes tetőszerkezet építési idejének és építéstörténetének helyes meghatározásához – egyben a vésett felirat helyes értelmezéséhez – dendrokronológiai vizsgálatot végeztünk. A kormeghatározáshoz a dőltszékes szerkezet négy eleméből (két ferdedúcból és két hosszanti ferdetámaszból), valamint öt másodlagosan felhasznált szarufából vettünk furatmintát. A minták vizsgálata alapján megállapítottuk, hogy mind a kilenc vizsgált elem tölgyfából (*Quercus sp.*) származik. Az erdélyi tölgyfa évgyűrű-kronológiák alapján mind a kilenc mintát sikerült keltezni. A dendrokronológiai elemzés eredményeit az 1. táblázatban foglaltuk össze.

A minták évgyűrű-elemzése szerint a faminták két időszakból származnak. Öt minta a 16. század első éveiben, feltételezhetően egységesen 1505/1506 telén kivágott tölgyfából való, míg négy minta a 18. század végén, minden bizonnyal szintén egységesen 1798/1799 telén kivágott tölgyfából származik. A 18. század végi keltezés egybevága a szerkezet egyik elemén olvasható 1799-es évszámmal. A ma álló dőltszékes tetőszerkezetről – a dendrokronológiai adatok és a vésett felirat alapján – megállapíthatjuk tehát, hogy 1505/1506 telén és 1798/1799 telén kivágott tölgyfából épült 1799-ben.

Úgy látjuk, hogy az 1505/1506 telén kivágott fából származó, és a mai szerkezetben újrahasznált elemek a templom korábbi tetőszerkezetéből valók, és a faanyag kormeghatározása kijelöli a templom gótikus átépítésének, annak lezárásának idejét, ami feltételezhetően 1506. Ez a keltezés a déli kapu 1497-es évszámával összevetve jól jelzi a korabeli építkezések időtartamát. Úgy tűnik, hogy az átépítés még az ilyen, viszonylag kis mé-

MINTALEÍRÁS	FAFAJ	ÉVGYŰRŰ (SZIJÁCS)	WK	SZINKRON- HELYZET	KELTEZÉS
1.) 6. állás, északi szarufa	<i>Quercus</i>	35 (5)	-	1466-1500	1503-1512 körül
2.) 14. állás, déli szarufa	<i>Quercus</i>	33 (6)	-	1458-1490	1492-1501 körül
3.) 2. állás, déli szarufa	<i>Quercus</i>	46 (5)	-	1457-1502	1505-1514 körül
4.) 2. állás, északi szarufa	<i>Quercus</i>	44 (8)	-	1462-1505	1505 után 1-2 évvel
5.) 9. állás, déli szarufa	<i>Quercus</i>	38 (8)	WK	1468-1505	1505/1506 tele
6.) 1. és 5. állás között, egyik északi hosszanti ferdetámasz	<i>Quercus</i>	58 (7)	-	1736-1793	1799-1803 körül
7.) 15. állás, déli ferdedúc	<i>Quercus</i>	77 (5)	-	1717-1793	1801-1805 körül
8.) 11. állás, északi ferdedúc	<i>Quercus</i>	81 (15)	WK	1718-1798	1798/1799 tele
9.) 1. és 5. állás között, egyik déli hosszanti ferdetámasz	<i>Quercus</i>	70 (9)	WK	1729-1798	1798/1799 tele

► 1. táblázat.

retű plébániatemplomok esetében is évekig elhúzódó folyamat lehetett.

Az 1799-es vésett felirat tehát a tetőszerkezet építésének idejét örököltte meg, és a „renováltatott” kifejezés arra utal, hogy a korábbi fedélszerkezetet úgy alakították át, hogy számos elemét újrahasználták.

Mai ismereteink szerint a legkorábbi dőltszékes tetőszerkezetek Erdélyben a brassói Fekete templom szentélye és hajója feletti fedélszerkezetek, amelyek az 1690-es évek legelején épültek. Jelenlegi adataink szerint a dőltszékes tetőszerkezeti forma nagyobb számú megjelenése csak a 18. század első negyedétől kezd ha nem is kizárólagos, de jellemző fedélszerkezeti formává válni kelet-erdélyi falusi templomok esetében.

Jegyzetek

- ¹ Tóth Boglárka, „Történeti faszerkezetek kutatása Sepsi-szék templomaiban – különös tekintettel a tetőszerkezetekre (Kovácsna megye, Románia),” kutatási jelentés (Csíkszereda, 2017), letöltve 2018.10.30. https://www.academia.edu/37552050/T%C3%96RT%C3%89NETI_FA-SZERKEZETEK_KUTAT%C3%81SA_SEPSI-SZ%C3%89K_TEMPLOMAIBAN_K%C3%9CL%C3%96N%C3%96S_TEKINTETTEL_A_TET%C5%90SZERKEZETEKRE_KOV%C3%81SZNA_MEGYE_ROM%C3%81NIA_
- ² Jékely Zsombor és Kiss Lóránd, *Középkori falképek Erdélyben. Értékmentés a Teleki László Alapítvány támogatásával* (Budapest: Teleki László Alapítvány, 2008), 278.
- ³ Dőltszékes tetőszerkezet alatt a német terminológiában használt *liegender Stuhl* szerkezetet értjük.
- ⁴ A szerkezet nyugati végében további három fenyőfa szarufaállás található, amelyeket minden bizonnyal a nyugati torony építéskor állítottak.
- ⁵ A felirat a szerkezet összeépítése után került fel a gerendára, ugyanis a „renováltatott” szó a ferdedúchoz kapcsolt szögletkötő egyik oldalán kezdődik és a másik oldalán folytatódik.